

EĞRİBOZ SANCAĞI İDARECİLERİ (1756-1792)*

Mehmet İnbaşı**

Öz

Günümüzde Yunanistan'ın doğusunda yer almakta olup, Osmanlılar zamanında önemli bir sancak merkezi ve şehirdir. Osmanlı hâkimiyeti döneminde (1470-1831) önemli bir deniz üssü olan şehir, kalabalık Müslüman nüfusa, birçok dinî binaya sahip önde gelen İslâmî ve idarî bir merkezi olarak dikkati çeker. Kaynaklarda Eğriboz veya Ağriboz olarak isimlendirilmekte olup, başlangıçta Bizans'ın 1204'ten sonra da Venedikliler'in kontrolü altına girdi. Venedikliler burayı 1470'e kadar Ege'deki en gelişmiş deniz üssü olarak kullandılar.

Fâtih Sultan Mehmed'in Mora'nın önemli bir kısmını topraklarına dâhil etmesinden sonra kara ve deniz ulaşımı için Eğriboz'un önemi arttı. Osmanlı-Venedik savaşı sırasında Fâtih ordusuyla şehri kuşattı ve 1470'te adayı fethetti. Fetihden itibaren inşa edilen Türk-İslam eserleri ile önemli bir üs haline gelen Eğriboz, 1831 yılına kadar Osmanlı idaresinde kaldı.

Bu makalede Eğriboz'un Osmanlı idaresindeki idarecileri incelenecektir. Başbakanlık Arşivi'nde bulunan kayıtlara göre 1756-1792 yılları arasında Eğriboz sancağına Osmanlı Devleti tarafından 72 atama yapılmıştır. Bu valilerin atama tarihleri, görev süreleri, bu sürelerde meydana gelen olaylar bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğriboz, Ege Adaları, Ege Denizi, Osmanlı Devleti, 18. Yüzyıl

The Sanjak of Eğriboz (Éuboea) Administrators (1756-1792)

Abstract

Eğriboz (Éuboea), currently located in the east of Greece, was an important center of sanjak and city in Ottoman time. During the Ottoman rule (1470-1831), the city which was a significant sea-base attracted attention with its crowded Muslim population and being an Islamic and government center having many religious buildings. In the Turkish sources it has been named as Eğriboz or Ağriboz and has been initially under Byzantine's rule and then, in

* Bu çalışma, 19-21 Ekim 2017 tarihinde Türk Tarih Kurumu tarafından İzmir'de yapılan *Uluslararası Ege Adaları Sempozyumu*'na sunulan bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Prof.Dr., *Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü*, 38280, Talas-Kayseri/Türkiye, minbasi@erciyes.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-3296-9902

1204 that of the Venetians. The Venetians used the city as the most developed sea-base in Aegean Sea until 1470.

Following Sultan Mehmed the Conqueror's conquest of a great deal of part of Morean Peninsula, the significance of Eğriboz highly increased in terms of land and maritime transportation. During the Ottoman-Venetian battle, the Conqueror besieged the city with his army and conquered the island in 1470. With its Turkish-Islamic monuments constructed after the conquest, Eğriboz has become a significant base and remained under the Ottoman rule up to 1831.

This paper intends to examine governors of Eğriboz under Ottoman rule. According to the Prime Ministry's archive records dated between 1756 and 1792, there have been 72 governor's appointment to Eğriboz Sanjak by the Ottoman center. This study focuses on the appointment dates and duration of such governors and incidents happened within these time sequences.

Keywords: Éuboea, Aegean Islands, Aegean Sea, Ottoman State, 18th Century

Tarihçe; Yunanistan'ın doğusunda eski bir Osmanlı sancağı ve bu sancağın merkezi şehir olan Eğriboz, günümüzde Khalkis adını taşımaktadır. Kıyıya paralel olarak uzanan Eğriboz adasında Éuboea ilinin merkezidir. Anakara ile ada arasında bulunan Euripos adlı boğazın en dar yerinde kurulmuştur. Tarih boyunca burayı anakaraya bağlayan birçok köprü yapılarak irtibat sağlanmıştır. Osmanlı hâkimiyeti döneminde (1470-1831) önemli bir deniz üssü olan şehir, Teselya'nın güneyinde kalan bölgenin kalabalık Müslüman nüfusa, birçok dinî binaya sahip önde gelen İslâmî ve idarî bir merkezi olmuştur. Bizans'ın ilk yıllarında Euboia adasında bir yarımadanın üzerinde, Euripos Boğazı kıyısında, küçük bir yerleşim merkezi olarak kurulmuş ve buraya Grekçe *Egripas* denilmiştir. Bu ad Venedik hâkimiyeti sırasında Negroponte'ye, Osmanlı idaresi sırasında da aslına uygun bir şekilde Eğriboz'a çevrilmiştir. Pîrî Reis'te adanın ve şehrin adı İğribos, tahrir defterleri, Enverî, Âşıkpaşa-zâde ve Neşrî gibi kaynaklarda Ağriboz, Ağribos şeklinde yazılmıştır. Daha sonraki Osmanlı kaynakları ve resmî belgelerinde Eğriboz / Ağriboz imlâsı yerleşmiştir. Eğriboz, 1204'teki IV. Haçlı Seferinden sonra Venedikliler'in kontrolü altına girmişti. Venedikliler 1304'te burayı tahkim ederek 1470'e kadar Ege'deki en önemli deniz üssü haline getirmişlerdi¹.

Fatih Sultan Mehmed'in Mora seferi ile bazı kaleleri ele geçirmesinden sonra 1463'ten itibaren buradaki limanlar ve şehirler üzerinde hak iddia eden Venedik ile başlayan harpler sırasında Eğriboz adası, büyük bir önem taşıyordu. Mora sahilleri ile Anadolu sahilleri arasında gidip gelen Türk gemilerinin yolları üzerinde bulunan Eğriboz Adası, aynı zamanda Hristiyan korsanların ve Venedik gemilerinin sığındıkları bir yerdi. Adanın stratejik önemini bilen Fatih, Venedik donanmasının adalarda yaptığı tahribata karşılık, Ege'de Venedik'in üssü olan bu adayı

¹ Machiel Kiel, "Eğriboz", *DİA*, 10, s. 491; V. L. Ménage, "Eğriboz", *EI II*, Leiden 1991, s. 691.

fethedebilmek için hazırlıklara girişmişti².

Eğriboz adası ve kalesinin fethi ile ilgili olarak Oruç Beğ Tarihi'nde³ ve Âşıkpaşa-zâde Tarihi'nde⁴ detaylı bilgiler vardır. Kaynaklarda belirtildiği üzere, 1470 yılında Gelibolu'dan hareket eden Mahmud Paşa idaresindeki donanma, Şıra adasını fethettikten sonra Eğriboz'u kuşatmıştı. Fatih Sultan Mehmed de karadan Eğriboz adasının karşısına gelerek, üç gün içinde kara ile adayı birbirine bağlayan bir köprü kurularak asker ve topların Eğriboz'a geçmesi sağlanmıştı. Eğriboz, kara ve denizden kuşatılıp deniz tarafındaki açık bölümü kapatılabilmek için gemilerin bir kısmı karadan yürütülerek kalenin diğer tarafına geçirilip şehrin ve kalenin tamamı kuşatılmıştı. Yardıma gelen Venedik donanması kurulan köprüye hücum etmesine rağmen sonuç alamadan geri çekilmek zorunda kalmıştı. Yirmi günlük bir kuşatmadan sonra 12 Temmuz 1470 Perşembe günü kale fethedildi. Osmanlı-Venedik ihtilafı bir süre devam etmişti. Osmanlıların Arnavutluk'a hâkim olmaları, Venedik'i sulha zorlamıştı. 25 Ocak 1479'da yapılan Osmanlı-Venedik antlaşması ile on altı yıldır süren harbe son verildi⁵. Venedik harbinin sona ermesiyle Eğriboz, İstanbul'a buğday naklinde önemli bir kontrol noktası haline gelmişti⁶. Osmanlılar zamanında Eğriboz adası, aynı zamanda donanmanın ihtiyacı olan kirpas, yelken bezi, barut ve peksimetin temin edildiği önemli bir merkezdi⁷.

² Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, Ankara 2014, s. 199-202; Yasemin Demircan, *Osmanlı İdaresinde Limni Adası*, Ankara 2014, s. 24.

³ Bu husus; "Sultan Muhammed Han İğribos'a sefer ütdi. Sultan kurudan, vezîri Mahmud Paşa Gelibolu'dan deniz yüzünden irdi. Ve uvak gemiler düzdürüp dört yüz pare mikdarı gemi vardı. Rum-ili beglerbegisi Has Murad ve Anadolu beglerbegisi Gedik Ahmed, Anadolu ve Rum-ili leşkeri ve yeniçeri ve kapu halkı bu azameti leşkeri ile üzerine düşüp toplar kuruluş, hisarın bir tarafını yıkıp kal'a ehli zebun olup alınacağı vakt, girü deniz yüzünden Fireng gemilerini karşılayup, iki taraftan denizjün üzerinden toplar kurdurup, Fireng gemilerini getirtmeyüp gelen zafer bulamayup girü güdiler. Abir Sultan Muhammed Han İğribos zebun olduğum biliüp gazay-ı fı sebili'llah diyüp yağma buyurı. Gazay-ı ekberdür diyüp yürüş idüp kal'ayı cebrile feth idüp, tamam vilayetiyle feth olundu sene 875" şeklinde kaydedilmiştir. *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, Haz. N. Öztürk, İstanbul 2007, s. 120-121.

⁴ Bu husus; "Padişah azim leşker cem' idüp korudan niyyet-i gazâ deyüp yürüdi. Mahmud Paşa dahi gemiler ilen denizden yürüdi. Ağriboz'un önüne bir köprü düşediler. Padişah dahi gelüp karadan kondı. Mahmud Paşa deniz yüzünden hisarı kuşatdı. Yer yerin toplar kuruldı. Bir nice eyyam cengler olundu. Bir gün kafirin deniz yüzünden gemileri gözükedi. Ağriboz'a yardıma geleler. Padişah emr edüp Hisar yağmadur dedi. Gaziler yağma habarın işidicek heman yürüş ütdiler. Hisar feth olundu. Üç gün gece ve gündüz eyi yağma oldı. Andan sonra hisarı zıbt eddiler. Ağriboz vilayeti bir sancaklık il oldı. Şehrin kiliselerün mescidler eddiler. Vilayet-i ehl-i İslam'dan batırı olub gelen Müsülmanlara kâfirin hâlî kalan evlerini mülkliğe verdiler. Ve hem bir kadı nasb eddiler. Sancağı beğliğini bir kulna tımar verdı" şeklinde kaydedilmiştir. *Âşıkpaşa-oğlu, Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. Çiftçiöğlü N. Atsız, İstanbul 1949, s. 217; Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnümâ (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, Haz. N. Öztürk, İstanbul 2008, s. 345.

⁵ S. Tansel, *Fatih Sultan Mehmet*, s. 205-215; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, Ankara 1983, s. 111-125; İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul 2007, s. 8.

⁶ Emrah Safa Gürkan, "Osmanlı-Habsburg Rekabeti Çerçevesinde Osmanlıların XVI. Yüzyıldaki Akdeniz Siyaseti", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. H. Çoruh, M.Y. Ertaş vd., İstanbul 2011, s. 20.

⁷ İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire*, Ankara 1992, s. 154, 160, 172.

Fetihten sonra Eğriboz adasına, Yenişehir, Serez, Üsküp, Karaman ve Bergama'dan getirilen Türkler iskân edildi. Şehirdeki kiliselerin bir kısmı camiye çevrildi. Adadaki Müslüman Türk nüfus artışı sonraki dönemlerde de devam etmişti⁸.

İdari Yapı

XVI-XVII. yüzyıl; Fetihten sonra Tırhala sancağının güney kısımları Eğriboz adasına bağlanarak Eğriboz Sancağı kuruldu. Eğriboz Sancağı'na, Atina, Budonitsa, İstefe, İzdin, Levadya, Salona ve Talanda kazaları bağlanmıştı. Eğriboz bu idarî durumunu Osmanlı hâkimiyetinden çıkışına kadar korumuştur⁹.

Kanunî dönemi başlarına ait tevcihat defterlerindeki kayıtlara göre¹⁰ Rumeli Beylerbeyliğinin 33 sancağı arasında, Ege Denizi'nde bulunan Gelibolu, İnebahtı, Karlı, Eğriboz ve Midilli Sancakları da vardı. Bu dönemde Eğriboz Sancağı, Ahmed Bey veled-i Kasım Paşa'nın idaresinde olup 320.000 akçalık has gelirine sahipti¹¹. 1533 tarihli Rumeli'deki zuama ve sipahilerin kaydedildiği defterde de yine Rumeli Eyaleti'ne bağlı 29 sancağın arasında Eğriboz, Mora ve Karlı sancakları da vardı¹².

Osmanlıların XV. yüzyılın ikinci yarsından itibaren Ege Denizi'ndeki adaları ele geçirmeye başlamaları, idarî bazı meseleleri de beraberinde getirdi. Özellikle Limni, Midilli, Eğriboz gibi büyük adaların alınmasından sonra XVI. yüzyılda Rodos ve İstanköy'ün de ilhaki ile hâkimiyet sahası genişlemişti. O zamana kadar Gelibolu sancakbeyi veya derya beyleri tarafından idare edilen donanmanın başına, Barbaros Hayreddin Paşa'nın getirilmesinden sonra yeni bir idarî düzenleme yapılarak 1533 yılında Cezayir Beylerbeyliği kuruldu. Bu makam hem Kuzey Afrika hem de Ege adalarının idaresini içine alıyordu. Buraların gelir kaynakları Kaptanpaşa sıfatı ile Hayreddin Paşa'ya bırakıldı. Onun ölümünden sonra muhtemelen Cezâyir-i Garb ile Cezâyir-i Bahr-i Sefid tabirleri ayrı ayrı kullanılmaya başlandı. Böylece Ege Denizi'ndeki adaların idaresi, bu yeni oluşturulan Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'ne bağlandı¹³. Gelibolu merkez olmak üzere bir eyalet halinde teşkilatlanması 1533'ten sonra oldu. 1568-1574 tarihinde Cezâyir-i Bahr-i Sefid veya Kaptanpaşa eyaletinin yedi idarî birime ayrıldığı görülmektedir. Bunlar Gelibolu, Eğriboz, Karlı-ili, İnebahtı, Rodos, Midilli, Sakız ve Cezâyir-i Mağrib'den ibaretti¹⁴. Daha sonra eyalete Mizistre, Koca-eli, Biga, Sığla, XVII. yüzyıl ortalarında Nakşa ve Mehdiye sancakları

⁸ Machiel Kiel, "Eğriboz", s. 491; Ménage, "Eğriboz", s. 691.

⁹ M. Kiel, "Eğriboz", s. 492-493

¹⁰ *T SMA. D. 9772*, vr. 1b-2b; *T SMA. D. 10057*, vr. 1b-3a; *T SMA. D. 5246*, vr. 1b-3a; *T SMA. D. 734* vr. 1b-9b.

¹¹ *T SMA. D. 5246*, vr. 1b-3a; İ.M. Kunt, *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978, s.125-127.

¹² *T SMA. D. 734* vr. 1b-9b.

¹³ Mahmut H. Şakiroğlu, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid", *DİA*. 7, s. 500-501.

¹⁴ İ. Bostan, *Osmanlılar ve Deniz*, s. 70-71; CIEPO *Himayesi Altında Yürütülen Osmanlı Projeğrafisi Üzerine Araştırma Programı II, 1512'den 1579'a Kadar Osmanlı Merkez ve Vilayet İdaresi*, Halil İnalçık, Jean-Louis Bacqué-Garmmont, (Tarihsiz), s. 169.

da dâhil edildi. Buna göre eyaletin on sancağı haslı, Sakız, Nakşa ve Mehdiye sancakları ise sâlyâneli idi.

XVII. yüzyıla ait tevcihat kayıtlarının yer aldığı Ayn Ali Efendi¹⁵, Sofyalı Ali Çavuş¹⁶ ve *Telbîsü'l-Beyân*'da¹⁷ Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin Gelibolu, Eğriboz, Karlı-ili, İnebahtı, Mezistre, Rodos, Midilli, Koca-ili, Biga, Sığla ve sâlyâneli olan Sakız, Nakşa ve Mehdiye sancakları olmak üzere toplam on üç sancağı vardı. Ayn Ali'nin kaydına göre Eğriboz Sancağı, sancakbeyinin hassı olup yıllık geliri 440.000 akçe idi.

XVIII. yüzyıl; XVII. yüzyılın sonlarında yaşanan Osmanlı Devleti ile Kutsal İttifak arasındaki mücadelede Venedik'e karşı cephelerde başarılar kazanılmasına rağmen, Avusturya cephesi sıkıntılarla sonuçlanmıştı. Özellikle Venedik ile Ege ve Akdeniz'de, Arnavutluk ve Bosna taraflarında zaman zaman şiddetli mücadeleler meydana gelmişti. Bu sebeple XVIII. yüzyılda Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti yerine yeniden düzenlenen *Kapudanlık-ı Derya* adıyla bilinen Kaptanpaşa Eyaleti teşkilatlandırıldı.

Nitekim XVIII. yüzyıl başlarına ait kayıtlarda¹⁸ ve incelenen Tahvil defterinde¹⁹ *Kapudanlık-ı Derya / Kaptanpaşa Eyaleti*'nin Gelibolu, Rodos, Değirmenlik ve Mesentori, Sığla, Santorin, Nakşa Berre, Limni, Kavala, Midilli ma'a Eskeros, Sakız, Eğriboz, Karlı-ili ve İnebahtı sancakları olmak üzere toplam on üç sancağı vardı.

Ege Denizi'nde önemli bir askeri üs olan Eğriboz Sancağı, 1702'de İsmail Paşa'nın uhdesinde olup, Eğriboz Sancağı'nı Tırhala ve Karlı-ili sancaklarıyla birlikte arpalık olarak tasarruf etmişti. 1703'te Maktul-zâde Ali Paşa kısa süre Eğriboz'un idaresini sürdürmüştü. Kasım-Aralık 1703'te ise Köprülü-zâde Numan Paşa'ya Eğriboz'un idaresi verilmişti. 1704'te Osman Paşa, 1706'da Hacı İbrahim Paşa, Eylül 1709'da Silahtar Süleyman Paşa, 1716'da Ali Paşa, 1718'de Köprülü-zâde Es'ad Paşa, 1727'de tekrar Silahtar Süleyman Paşa, 1731'de eski sadrazam Kabakulak İbrahim Paşa, 1736'da Ahmed Paşa, 1737-1739'da Mehemed Paşa, 1742'de Silahtar Seyyid Mehmed Paşa Eğriboz Sancağı'nın kayıtlara geçen sancakbeyleri idiler²⁰. 1700-1750 tarihleri arasında yapılan tevcihatta dikkat çeken önemli hususlardan birisi, incelenen 1756-1792 tarihlerine ait tevcihat defterindeki *Eğriboz kalesi muhafazası şartıyla Karlı-ili sancağı ilbaken Eğriboz sancağına* şeklindeki kayıt ile aynı olmasıdır²¹. Dolayısıyla

¹⁵ Ayn Ali Efendi, *Kavânin-i Âli Osman Der Hülasa-i Mezâmin-i Defter-i Divân*, İstanbul 1280, s. 20-21

¹⁶ *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, Haz. Midhat Sertoğlu, İstanbul 1992, s. 42-43.

¹⁷ Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telbîsü'l-Beyân Fî Kavânin-i Âli Osman*, Haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998, s.121.

¹⁸ Orhan Kılıç, *Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tercihâtı*, Elazığ 1997, s.81.

¹⁹ BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 223-236.

²⁰ O. Kılıç, *Eyalet ve Sancak Tercihâtı*, s. 214-215; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi IV/2*, Ankara 1983, s. 277, 291-292, 296, 308, 319, 341.

²¹ Fehameddin Başar, *Osmanlı Eyalet Tercihâtı (1717-1730)*, Ankara 1997, s.62-63.

yüzyılın ilk yarısında atamalarda belirtilen bu yükümlülük, 1756-1792 tarihli tevcihat kayıtlarında da aynen devam etmiştir.

Eğriboz Sancağının İdarecileri; 1756-1792 yılları arasında Eğriboz Sancağı'nın idarecileri, bu makalenin inceleme konusu ile ilgili bilgiler, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki Divan-ı Hümâyün Defterleri'nden olup vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve eyaletin defterdarları gibi yüksek dereceli devlet idarecilerinin isimlerinin kaydedildiği *Tabvil Defterlerindeki* kayıtlardan elde edilmiştir. 1755-1815 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nde eyalet ve sancaklar ile kaptan paşalığa tayinlerin yer aldığı bu defterdeki veriler, XVIII. yüzyılın ikinci yarısının aydınlatılmasında çok önemli veriler içermektedir. Bu defter, “*Der zeman-ı sadr-ı sudûrî'l-vüzerâ Mustafa Paşa ve Reisü'l-küttâb Seyyid Mehmed Arni Efendi tâle bekâhümâ fi 8 L sene 1169*” şeklinde bir başlıkla başlamaktadır.²²

Eğriboz Sancağı ile ilgili defterde kaydedilen atamalar, 8 Şevval 1169 / 6 Temmuz 1756 tarihinden itibaren başlamakta ve 1 Receb 1206 / 24 Şubat 1792 tarihine kadar 36 yıllık bir süreyi ihtiva etmektedir. Bu defterde sancakbeylerinin isimleri, önceki görevi, görev yeri, tayin tarihi, tayin şekli şayet vezirlik rütbesi verilmiş ise *vezâret payesi ile, rütbe-i mîr-mirân ile, Rum-ili beylerbeyisi payesi* vb. ifadeler belirtilerek kaydedilmiştir. Sancakbeyi olarak tayin edilecek kimsenin unvanı ve ismi zikredilmiştir. Aynı zamanda devlet ricalinden ya da saray görevlilerinden olup ilk defa tayin edileceklerine de hangi rütbe ile tayin edildikleri de ayrıca belirtilmiştir²³.

64

Eğriboz Sancağı, idarecileri tayinlerinde; *rütbe-i vala-yı vezâret ile bâ hatt-ı hümayun tevcih olunmuş, rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile şerefyâfte-i sudûr olan hatt-ı hümayun şevket-makrûn mucibince tevcih olunmuştur, mer-tebe-i vâlâ-yı vezâretle, emr-i hümayun tevcih, bâ-hatt-ı hümayun tevcih* şeklinde kaydedilmiştir. Şayet göreve tayin edilmiş ve tekrar görevinde ibka yapılmış ise bu defa *bâ-hatt-ı hümayun ibka, bâ hatt-ı hümayun ibkâ ve mukarrer kılındı, kemakân ibka ve mukarrer kılınmıştır*, ya da görevi devam ederken bir yerin idaresinin de mevcut idareciye verilmesi durumunda *müşarun ileybe ilbaken tevcih*, şeklinde atama şekilleri hususunda bilgiler verilmektedir. Tarihler ise, ayın kaçınıcı günü olduğu, ayın rumuzu ve yıl da kısaltma olarak verilmiştir (örneğin; 8 L 169, 24 Za. 177 ya da Selh-i L. 180, Gurre-i N 195, 3 N 202). Atamalarda en dikkati çeken husus ise Osmanlı bürokrasisine uygun olarak tayinlerin önemli bir kısmının Şevval / L ayında olmasıdır. Özellikle askerî zümreler içerisinde gerek askeriler /umerâ, gerekse de ehl-i ilm / ulemâ tayinleri çoğunlukla Şevval / L ayında yapılmaktaydı. Nitekim Eğriboz Sancağı'na yapılan tayinlerde Şevval ayının yoğunlukla kaydedildiği tespit edilmektedir. Bununla beraber diğer aylarda da tayin ve ibkaların yapıldığı görülmektedir.

²² BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tabvil Defteri 16*, s. 1; İncelenen bu Tabvil Defteri, makalenin yayınlanma süreci devam ettiği sırada Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı tarafından Aralık 2019 tarihinde günümüz harfleri ile yayınlanmıştır. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Bürokrasisi; Merkez ve Taşra Yöneticileri 1756-1792, İstanbul 2019. Çalışmamızda defterin asıl nüshası ve ilgili sayfaları kullanılmıştır.

²³ BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tabvil Defteri 16*, s. 229-230.

Eğriboz Sancağı'na 1756-1792 yılları arasında 76 tevcihat yapılmıştır ki, Kaptan Paşa Eyaleti'ndeki diğer sancaklara göre oldukça fazladır. 36 yıllık süre içerisinde Eğriboz Sancağı'na yapılan tayinlerde 62 adet idareci görevlendirilirken bunlar içerisinde bazıları da 14 defa ibka edilmek suretiyle görevlerine yeniden tayin edilmiştir.

Bu dönemde Ege ve Akdeniz'de yaşanan harpler, Osmanlı-Venedik çekişmesi askeri bir hareket noktası olan Eğriboz Sancağı'nı daha önemli hale getirmişti. Nitekim, XVIII. yüzyılın hemen başlarında yaşanan Osmanlı-Venedik harpleri ve 1715 Mora seferleri sırasında Eğriboz, stratejik olarak öneminden dolayı askeri lojistiğin en fazla sağlandığı noktalardan birisi idi²⁴. Yüzyılın ikinci yarısında 1768-74 Osmanlı-Rus harpleri sırasında, Eğriboz Adası özellikle denizlerde yaşanan mücadelelerden dolayı da önemini koruduğundan idari yönden sık sık değişiklikler meydana gelmişti. Bu harp sırasında, Rus donanması Pire, Atina ve Eğriboz önlerine gelerek buradaki Rum halkı Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmış ancak sonuç alamamıştı. 6 Temmuz 1770'te Koyun Adaları muharebeleri tarafların büyük kaybına neden olmuştu. Osmanlı donanması güçlükle Çeşme'ye çekilmiş, ancak 7 Temmuz 1770'te Çeşme Vak'ası'nda Osmanlı donanması ağır bir darbe almıştı. Buna rağmen Eğriboz başta olmak üzere adalara saldıran Ruslar, başarılı olamamışlardı²⁵. Dolayısıyla bu harbin devam ettiği sırada Eğriboz Sancağı'na on iki idarecinin tayin edildiği tahvil kayıtlarından tespit edilmiştir. Özellikle Rusların Mora yarımadasındaki gayr-i müslim halkı Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmasını engellemek için Eğriboz Sancağı başta olmak üzere bölgedeki sancaklara tecrübeli ve bölgenin şartlarını iyi bilen idarecilerin atamalarının yapılmaya çalışıldığı başarısız olanların da sık sık değiştirildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu durum Eğriboz Sancağı'nda da görülmektedir.

Tahvil Defteri'ndeki kayıtlara göre Eğriboz Sancağı'na atama yapılırken *Liva-i mezbur kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla* veya *Eğriboz kal'ası muhafazası Eğriboz ve Karlı-ili sancakları* şeklinde bir açıklama ile yapıldığı görülmektedir²⁶. Dolayısıyla Eğriboz sancağının idarecileri, hem Eğriboz Sancağı ve Karlı-ili sancağının idaresi ile hem de Eğriboz Kalesi'nin muhafazası ile görevlendirilmiştir.

Eğriboz Sancağı ile birlikte sancakbeylerinin idaresine verilen Karlı-ili Sancağı, Batı Yunanistan'da Patras körfezinin kuzeyi ile Arta körfezinin güneyi arasında idi²⁷. Osmanlılar zamanında Mora'nın kuzeybatısında bulunan Karlı-ili Sancağı, XVIII.

²⁴ Mehmet Yaşar Ertaş, *Sultanın Ordusu (Mora Fethi Örneği 1714-1716)*, İstanbul 2007, s. 66-67.

²⁵ 1768-74 Osmanlı-Rus harbi sırasında özellikle Çariçe Katerina'nın talimatı ile Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmak için Papas-oğlu Mavro Mihail ile Hacı Murad müstear ismini kullanan Rus casusunun faaliyetleri neticesinde Mora'da 1765-1771 yılları arasında isyan başlatmaları, Eğriboz'un önemini daha da artmıştı. Buna rağmen Ruslar gerek Mora'da gerekse de Ege adalarında başarılı olamamıştı²⁵. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi IV/1*, Ankara 1978, s. 391-393, 398, 401.

²⁶ BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

²⁷ Michael Kiel, "Karlı İli", *DİA*. 24, s. 499-500

yüzyılın ikinci yarısında idari yönden müstakil bir sancak olmaktan ziyade, Eğriboz Sancağı ile birleştirilerek Eğriboz Sancakbeylerinin uhdesine verilmişti. Özellikle XVIII. yüzyılda yaşanan harpler ve ekonomik sıkıntılar dolayısıyla da sadece Karlı-ili Sancağı ile Eğriboz Sancağı'nın değil Selanik ve Kavala, İnebahtı ve İlbasan, Tırhala ve Yanya vb. gibi pek çok sancağın da birleştirilerek tek bir idarecinin uhdesine verildiği Tahvil Defteri'ndeki kayıtlarda görülmektedir.

1756-1792 yılları arasında 36 yıllık sürede Eğriboz Sancağı'na vezir rütbesinde 59, eski kaptan-ı derya 1, derya başbuğu 1 ve sancakbeyi rütbesinde 1 kimse olmak üzere toplam 62 adet idarecinin atamasının yapıldığı Tahvil Defteri'ndeki kayıtlardan anlaşılmaktadır²⁸.

Tablo: 1756-1792 Tarihleri Arasında Eğriboz Sancağı İdarecileri ve Görev Süreleri

İdarecinin Adı	Tayın Tarihi	Görev Süresi
Köprülü-zâde Ahmed Paşa	6 Temmuz 1756	5 ay
El-hac Mehmed Paşa	27 Kasım 1756	9 ay
Mustafa Paşa	28 Ağustos 1757	11 ay
Kâmil Ahmed Paşa	11 Haziran 1758	8 ay
Mehmed Paşa	4 Şubat 1759	1 yıl 3 ay
Köprülü-zâde Ahmed Paşa	16 Mayıs 1760	9 ay
Ali Paşa-âde Abdi Paşa	11 Şubat 1761	1 yıl 2 ay
Mustafa Paşa	28 Nisan 1762	23 gün
Hasan Paşa	22 Mayıs 1762	10 ay
Hüseyin Paşa	8 Şubat 1763	2 ay
Defterdar el-Hac Ahmed Paşa	10 Nisan 1763	8 ay
Hasan Paşa	17 Aralık 1763	11 ay
Mustafa Paşa	8 Ekim 1764	52 gün
Hamza Paşa	30 Kasım 1764	2 ay
Abdi Paşa	30 Ocak 1765	5 gün
Hüseyin Paşa	5 Şubat 1765	2 ay
Es-seyyid Ahmed Paşa	24 Nisan 1765	6 ay
Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa	8 Ekim 1765	5 ay
Köprülü-zâde el-Hac Ahmed Paşa	18 Mart 1766	40 gün
Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa	16 Nisan 1766	8 ay
Tursun Mehmed Paşa	18 Ocak 1767	7 ay
Seyyid el-Hac Ahmed Paşa	11 Ağustos 1767	7 ay
El-Hac Ahmed Paşa	23 Şubat 1768	2 ay
Es-Seyyid El-Hac Ahmed Paşa	1 Mayıs 1768	1 yıl 10 ay
Mustafa Paşa	27 Şubat 1770	1 ay
İbrahim Paşa	27 Mart 1770	1 yıl 1 ay
Ahmed Paşa-zâde Osman Paşa	8 Haziran 1771	9 ay
Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa	21 Şubat 1772	3 ay
Osman Paşa	26 Mayıs 1772	2,5 ay
Sun'ullah Paşa	19 Temmuz 1772	5 ay

²⁸ BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

Eğriboz Sancağı İdarecileri (1756-1792)

Çatalcalı El-Hac Ali Paşa	27 Aralık 1772	3 ay
Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa	2 Nisan 1773	9 ay
İvaz Mehmed Paşa-zâde el-Hac Halil Paşa	20 Aralık 1773	1 yıl 2 ay
Dağıstanî Ali Paşa	24 Şubat 1775	2 ay
Süleyman Paşa	21 Nisan 1775	4 ay
Livadiyeli Hasan Paşa	26 Ağustos 1775	3 ay
Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa	6 Kasım 1775	1 yıl
Hasan Paşa	19 Kasım 1776	4 ay
İbrahim Paşa-zâde Mehemmed Paşa	28 Şubat 1777	1 yıl 2 ay
Ahmed Paşa	23 Nisan 1778	2 ay
El-hac Ali Paşa	1 Temmuz 1778	8 ay
Hasan Paşa	28 Şubat 1779	5 ay
Süleyman Paşa-zâde Mehemmed Paşa	8 Ağustos 1779	1 yıl 2 ay
Mehmed Emin Paşa	3 Ekim 1780	2 yıl
Seyyid Ahmed Paşa'ya	15 Ekim 1782	7 ay
Silahdar Mehmed Emin Paşa	6 Mayıs 1783	7 ay
İbrahim Paşa-zâde vezir Mehmed Paşa	2 Aralık 1783	6 ay
Livadiyeli Hasan Paşa	14 Mayıs 1784	10 ay
Raif İsmail Paşa	5 Mart 1785	25 gün
Livadiyeli Hasan Paşa	1 Nisan 1785	40 gün
Silahdar Mustafa Paşa	13 Mayıs 1785	10 ay
Mustafa Paşa	28 Şubat 1786	1 ay
Silahdar Mustafa Paşa	26 Mart 1786	4 ay
Silahdar Seyyid Halil Paşa	31 Temmuz 1786	2 ay
Çerkes Hasan Paşa	23 Eylül 1786	2,5 ay
Seyyid Mehmed Paşa	1 Aralık 1787	2 ay
Çerkez Hasan Paşa	26 Ocak 1788	1 yıl
Çora-zâde vezir Ahmed Paşa	13 Ocak 1789	15 gün
Osman Paşa	30 Ocak 1789	40 gün
Mahmud Paşa	13 Mart 1789	8 ay
Halil Paşa	28 Ekim 1791	4 ay
Hasan Paşa	24 Şubat 1792	

Tabloda da görüldüğü üzere Eğriboz Sancağı idarecileri arasında sadece 5 gün görev yapanlar olduğu gibi, aralıksız olarak 1 yıl 10 ay süre ile görev yapan sancakbeyleri de bulunmaktadır. Bu sancakbeylerinden sadece birisi sancakbeyi rütbesinde olup diğerleri vezir rütbesinde paşa unvanlı kimselerdi. Bununla beraber Tahvil kayıtlarında *sancaklarına mutasarrıf vezir*, *bâlâ mutasarrıfı vezir* şeklinde Eğriboz ve Karlı-ili sancaklarını idare eden sancakbeylerine, mutasarrıf /tasarruf eden şeklinde hitap edildiği de kayıtlarda görülmektedir.

Eğriboz Sancağı'na idareci olarak tayin edilenlerin görev süreleri, en azdan en çoğuna göre tasnif edildiğinde ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim sancakbeyleri arasında bir aydan daha az süre ile görev yapan sancakbeylerinin sayısı

6 kişi idi. Bunlar içerisinde eski Şehrizor beylerbeyi Abdi Paşa²⁹ sadece 5 gün, eski Kırşehir mutasarrıfı Çora-zâde vezir Ahmed Paşa 16 gün, eski Semendire muhafızı Mustafa Paşa³⁰ 23 gün, eski Belgrad muhafızı Raif İsmail Paşa³¹ 25 gün, Girit valisi Mustafa Paşa³² 25 gün, eski vezir-i azam ve Rum-ili beylerbeyi Köprülü-zâde Hacı Ahmed Paşa³³ 28 gün olmak üzere bir aydan daha kısa süre Eğriboz kalesi muhafızlığı ile Eğriboz Sancağı ve Karlı-ili sancaklarının idareciliğini yapmışlardı.

Zaman dilimi olarak bir ile üç aylık süre içerisinde görev yapanların sayısı ise 14 idi. Bu sayı oldukça yüksek bir oran olup, bunlardan 12 tanesi 1-2 ay, 2 tanesi de 2-3 ay arasında görevde kalmışlardı. 6-9 ay arasında görev yapan Eğriboz sancakbeylerinin sayısı 14 olup bunlardan 5 tanesi 6-8 ay, 8 tanesi de 8-9 ay süre ile görevde kalırken, 9 ay 1 yıl süre ile görev yapan sancakbeylerinin sayısı ise 5 kişi idi. Bunlardan 3'ü 9-10 ay, 2'si de 10-12 ay süre ile görev yapmışlardı.

Bir-bir buçuk yıl arasında görev yapan idarecilerin sayısı 3, bir buçuk-iki yıl süre görev yapanların sayısı da 2'dir. Dolayısıyla görev yapan 62 mutasarrıfın görev sürelerine bakıldığında, 38 mutasarrıfın altı aydan daha az, 19 mutasarrıfın bir yıldan daha az süre ile görev yaptığı tespit edilmiştir. Bir yıldan daha fazla görev yapanların sayısı ise sadece 5 kişidir. Eğriboz Sancağı idarecilerinde de görüldüğü üzere, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı idari sisteminde yaşanan çok sık idareci değişimi hem idari zafiyete hem de halkın devlet idaresine karşı güveninin sarsılmasına ve sık sık isyanların meydana gelmesine neden olmuştur. Özellikle bu yüzyılda Mora yarımadasında yaşanan isyanlar, bölgedeki sancakları olduğu kadar Eğriboz Sancağı'nı da etkilemiş ve idareci tayinlerinde sulh ve sükûnun sağlanması idarecilerden istenmişti.

1756-1792 tarihleri arasında Eğriboz Sancağı'nda görev yapan 9 idarecinin, değişik tarihlerde yeniden Eğriboz Sancakbeyliğine tayin edildiği tespit edilmiştir. Bunların içerisinde bir yıl ve daha fazla görev yapanlar olduğu gibi birkaç ay görev yapmalarına rağmen yeniden Eğriboz Sancağı'na atamalarının yapılmasının nedeni, muhtemelen bunların bölgeyi iyi bilmelerinden ileri gelmektedir.

Tahvil Defteri'ndeki kayıtlara göre; Eğriboz muhafızları içerisinde değişik tarihlerde **dört defa** atanan tek idareci, *Es-Seyyid*, *Seyyid*, *El-Hac* gibi unvanlarla

²⁹ "Liva-i mezbur kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka Şehrizor beylerbeyisi dame ikbalubüya bâ emr-i hümayun tevcih", BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³⁰ "Sabıka Semendire muhafız olan vezir-i mükerrrem hazretlerine bâ hatt-ı hümayun tevcih", BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³¹ "Liva-i mezbur kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka Belgrad muhafız bâ hatt-ı hümayun şevket-makrûn tevcih", BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³² "Sabıka Girit valisi, vezir-i mükerrrem hazretlerine tevcih", BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³³ "Liva-i mezbur kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka Rum-ili valisi vezir-i mükerrrem hazretlerine bâ hatt-ı hümayun tevcih", BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

kaydedilen Seyyid El-Hac Ahmed Paşa idi³⁴. Ahmed Paşa ilk olarak Eğriboz kalesi muhafızlığına tayin edilirken eski Mora muhassılı olup Nisan –Ekim 1765 tarihleri arasında yaklaşık 5,5 ay görev yapmıştı. İkinci tayininde ise Selanik ve Kavala sancaklarında iki yıl görev yaptıktan sonra yeniden Ağustos 1767-Şubat 1768 tarihleri Eğriboz’a tayin edilmiş ve 6,5 ay görevde kalmıştı. Ahmed Paşa’nın Eğriboz Sancağı’na üçüncü kez tayini Mayıs 1768’den Şubat 1770 yılına kadar olup 1 yıl 10 ay görev yapmıştı. Onun son tayini Girit valiliğinden sonra Ekim 1782- Mayıs 1783 tarihleri arasında olup 7 ay sürmüştü³⁵. Ahmed Paşa’nın Eğriboz sancakbeyliği devam ederken iki defa ibka yapıldığı kayıtlardan tespit edilmiştir. Dolayısıyla Ahmed Paşa, değişik tarihlerde dört defa tayin edilmek suretiyle toplam olarak 3,5 yıl Eğriboz Kalesi muhafızlığı ile Eğriboz ve Karlı-ili Sancakları’nın idareciliğini yapmıştı.

Eğriboz Sancakbeyliği’ne **üçer defa** atanan idarecilerden Köprülü-zâde Ahmed Paşa, tahvil defterindeki kayıtlı ilk sancakbeyi idi³⁶. Ahmed Paşa, bu ilk tayininden 4 yıl sonra Mayıs 1760’tan Şubat 1761’e kadar 9 ay, bundan 6 yıl sonra Mart-Nisan 1766 tarihleri arasında sadece 28 gün görev yapmak suretiyle toplam olarak üç defa tayin yapılarak 1 yıl 3 ay Eğriboz muhafazasında ve Eğriboz ve Karlı-ili sancaklarının idareciliğinde bulunmuştu.

Eğriboz Sancağı muhafızlığına yine değişik zamanlarda **üç defa** tayin edilenlerden birisi de Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa idi³⁷. Eski Tırhala ve Yanya sancakları mutasarrıfı olan Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa, aynı zamanda *deryada başbuğ ve vezir* olarak kaydedilmişti. 1765’teki ilk görevi 2,5 ay, ikinci tayininde Nisan –Aralık 1773’te 8,5 ay görev yapmıştı³⁸. Bu tayininde dikkat çeken en önemli ayrıntı, *umur-ı dirlik kema fi’l-errel icra ve rü’yet eylemek şartıyla* bu görevin kendisine verildiği belirtilmiştir. Buradan da Eğriboz ve Karlı-ili Sancakları’nda problemler yaşandığı anlaşılmaktadır. Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa’nın son tevcihat kaydı³⁹ ise Kasım 1775 ile Kasım 1776 yılları arasında bir yıl daha devam etmişti. Ali Paşa’nın Eğriboz muhafızlığında toplam üç defa farklı tarihlerde olmak üzere yaklaşık 2 yıl görev yaptığı görülmektedir.

Köstendil sancakbeyliğinden Eğriboz kalesi muhafızı olarak tayin edilen

³⁴ “*Liva-i mezburê kal’ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka Mora muhassılı vezir-i mükerrem saadetliü hazretlerine bâ hatt-ı hümayun tevcib*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³⁵ “*Liva-i mezburê kal’ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka Girit valisi vezir-i mükerrem saadetliü hazretlerine bâ hatt-ı hümayun tevcib, 2 ibka*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³⁶ “*Liva-i mezburê kal’ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla vezir-i mükerrem saadetliü hazretlerine bâ hatt-ı hümayun ibka*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³⁷ “*Sabıka Tırhala ve Yanya sancaklarına mutasarrıf ve deryada başbuğ olan vezir-i mükerrem hazretlerine tevcib*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³⁸ “*Liva-i mezburê kal’ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka Mora valisi vezir-i mükerrem saadetliü hazretlerine umur-ı dirlik kema fi’l-errel icra ve rü’yet eylemek şartıyla tevcib*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

³⁹ “*Liva-i mezburê kal’ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilhakıyla sabıka İnebahı muhafızı vezir-i mükerrem hazretlerine tevcib*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. Tahvil Defteri 16, s. 229-230.

Livadiyeli Hasan Paşa⁴⁰ Ağustos-Kasım 1775 arasında 3 ay, Mayıs 1784-Mart 1785 arasında 10 ay ve Nisan-Mayıs 1785 tarihlerinde 1,5 ay olmak üzere toplam 1 yıl 2,5 ay görevi yapmıştı. Kısa süre Ohri Sancağı idareciliğine tayin edilen Livadiyeli Hasan Paşa bir ay sonra tekrar bu göreve getirilmiş ve 1,5 ay daha görevi sürdürmüştü.

Eğriboz kalesi muhafızlığı ile Eğriboz ve Karlı-ili Sancakları idareciliğine değişik tarihlerde ikişer kez atanmışlar şu şekildedir: İnebahtı Sancağı'nın eski muhafızı olan Hasan Paşa⁴¹, Ali Paşa-zâde Abdi Paşa, Köstendil sancağı eski mutasarrıfı Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa⁴², Ahmed Paşa'nın diğer oğlu Osman Paşa, Rakka valiliği görevinde bulunan İbrahim Paşa-zâde Mehmed Paşa⁴³, Selanik'in eski valisi olan Silahtar Mustafa Paşa⁴⁴, Kandiye kalesi muhafızı Silahtar Mehmed Emin Paşa⁴⁵, Ohri eski sancakbeyi Çerkez Hasan Paşa⁴⁶ değişik zamanlarda ikişer defa tayin edilmek suretiyle 8 ay ile 2,5 yıl arasında Eğriboz Sancağı idareciliği yapmışlardı. Bunlar içerisinde Çerkez Hasan Paşa'nın bu ikinci atama kararından⁴⁷ sonra *ordu-yı hümayun çarbacılığı ile* tayin edildiği de tahvil kaydında belirtilmiştir.

Rumeli Eyaleti'ndeki diğer sancaklara ve Kaptanpaşa eyaletindeki yerlere göre ibka uygulamasının Eğriboz'da daha az olduğu, sadece bir mutasarrıfın 3 kez, birisinin de 2 kez ibka yapıldığı diğerlerinin birer defa ibka edilmek suretiyle görevlerine yeniden tayin edildiği görülmektedir.

Eğriboz kalesi muhafızlığı ile Eğriboz ve Karlı-ili Sancakları idareciliğini aralıksız olarak en uzun süre yapanların başında, 1786-1789 yılları arasında 2 yıl 2,5 ay süre ile Çerkez Hasan Paşa olup kendisi 3 defa ibka edilmişti. 1780-1782 yılları arasında Mehmed Emin Paşa 2 yıl, 1768-1770 yıllarında Seyyid Hacı Ahmed Paşa 2 defa ibka edilerek 1 yıl 10 ay, 1777-1778 yıllarında 1 defa ibka edilmek suretiyle İbrahim Paşa-zâde Mehmed Paşa 1 yıl 2 ay görevlerinde kalarak Eğriboz'u en uzun süre idare eden kimseler olmuşlardı.

Eğriboz kalesi muhafızlığına, Eğriboz ve Karlı-ili sancakları idareciliğine 28

-
- ⁴⁰ “*Liva-i mezburê kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilbakıyla sabıka Köstendil mutasarrıfı*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.
- ⁴¹ “*Liva-i mezburê kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilbakıyla sabıka İnebahtı muhafızı vezir-i mükerrem saadetli hazretlerine tevcih*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.
- ⁴² “*Liva-i mezburê kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilbakıyla sabıka Köstendil sancağına mutasarrıf*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229.
- ⁴³ “*Eğriboz sancağı kal'ası muhafazası şartı ve Karlı-ili sancağı ilbakıyla sabıka Rakka valisi vezir-i mükerrem saadetli hazretlerine tevcih*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.
- ⁴⁴ “*Sabıka Kandiye muhafızı vezir-i mükerrem hazretlerine kal'ası muhafazası şartıyla bâ hatt-ı hümayun tevcih*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.
- ⁴⁵ “*Liva-i mezburê kal'ası muhafazası şartıyla ve Karlı-ili sancağı ilbakıyla sabıka Kandiye muhafızı vezir hazretlerine tevcih olunmuştur, 2 ibka*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.
- ⁴⁶ “*Eğriboz ve Karlı-ili sancakları kal'ası muhafazası şartıyla sabıka Ohri mutasarrıf vezir-i mükerrem hazretlerine tevcih, 1 ibka*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.
- ⁴⁷ “*Ordu-yı hümayun çarbacılığı ile ibka*”, BOA. A.DVN. N.ŞT. *Tahvil Defteri* 16, s. 229-230.

değişik idari birimden atama yapıldığı tespit edilmiştir. Atamalardan 20 tanesi Rum-ili ve kaptan paşa eyaletlerine bağlı sancaklardan, 8 tanesi de Anadolu tarafında bulunan sancak ve eyaletlerden yapılmıştır. Atama yapılanların hemen tamamı vezir rütbesinde olup paşa unvanlı kimseler idi.

Eğriboz Sancağı'na bu dönemde tayin edilen mutasarrıfların en fazla tayin edildikleri yer, Eğriboz'un hemen kuzeyinde bulunan Selanik ve Kavala sancağı ile Mora muhassıllığından yapılmış olup 36 yıllık süre içerisinde her iki yerden 6'şar defa idareciler, Eğriboz kalesi ve sancağının idaresine getirilmiştir.

Yine Eğriboz'a yakın olan İnebahtı sancağının eski idarecilerinden 5 kişi ile Girit valiliğinden sonra ataması yapılan 5 kişi, Eğriboz Sancağı'nda görev yapmıştı. Özellikle Girit valiliğinden 5, Hanya'dan 2 ve Kandiye'den 3 defa olmak üzere Girit adasından Eğriboz'a idareci olarak toplamda 10 defa atamanın yapıldığı görülmektedir.

Eğriboz Kalesi muhafızlığı ile Eğriboz ve Karlı-ili Sancakları sancakbeyliğine yapılan tayinlerde bazı ilginç açıklamalar da yapılmıştır. Nitekim 1762-1763 yılları arasında görev yapan Hasan Paşa ile ilgili, *Sabıka derya kapudanı olub rıza-yı hümayuna muğayir barekâtına binaen vezâreti ref' olunan Hasan Paşa'nın bu defa cürmü afv ve vezâreti ibkâsıyla Eğriboz sancağı ve Karlı-ili sancakları ilhakıyla ve Eğriboz kal'ası muhafazası şartıyla bâ hatt-ı hümayun tevcih* şeklinde bir kayıt vardır⁴⁸. Buna göre kaptan-ı derya iken vezirlik unvanı alınan Hasan Paşa'nın işlediği suçun affedilerek tekrar kendisine bu payenin verildiği ve Eğriboz'a atandığı görülmektedir.

1763-1764 tarihleri arasında Eğriboz muhafızı olan eski Girit valisi Hasan Paşa'ya *sabıka Girit eyaletine mutasarrıf vezir-i mükerrem saadettü Hasan Paşa hazretlerine bâ hatt-ı hümayun ber-vech-i arpalık tevcih* şeklinde arpalık olarak verildiği kaydedilmiştir⁴⁹. Nitekim zaman zaman Eğriboz Sancağı'nın XVIII. yüzyılda arpalık olarak tahsis edildiği bilinmektedir.

Nisan-Aralık 1773 tarihleri arasında Eğriboz muhafızlığı görevini yürüten Sarı Mehmed Paşa-zâde Ali Paşa için *umur-ı dirlik kemâ fi'l-evvel icra ve rü'yet eylemek şartıyla tevcih* şeklinde deftere kayıt düşülmüştü⁵⁰. Dolayısıyla ikinci defa bu göreve getirilen Ali Paşa'nın daha önceden olduğu gibi, dirlik ve düzeni sağlamak ve bunu görüp-gözetmek için bu göreve getirildiği ifade edilmiştir.

Kayseri sancağı eski mutasarrıfı iken Eğriboz muhafızlığına tayin edilen Hacı Ali Paşa, *derbendler başbuğluğu, Çerkez Hasan Paşa ordu-yı hümayun çarbacılığı*, 1792'de hâlâ Bender kalesi muhafızlığını yürüten Hasan Paşa'ya da *Eğriboz ve Karlı-ili sancakları ilhaken tevcih* edilmiştir.

1756-1792 tarihleri arasında Eğriboz kalesi muhafızlığına tayin edilen idareciler, görev sürelerine, tayin şekillerine, tayin edildikleri eski görev yerlerine,

⁴⁸ BOA. A.DVN. N.ŞT. Tabvil Defteri 16, s. 229.

⁴⁹ BOA. A.DVN. N.ŞT. Tabvil Defteri 16, s. 229-230.

⁵⁰ BOA. A.DVN. N.ŞT. Tabvil Defteri 16, s. 230.

ibkaları ve bunlarla ilgili Tahvil defterinde yer alan bilgilere göre tasnif edilmeye çalışılmıştır. Belirtilenlerin dışındaki tayinler rutin tayinler şeklinde olduğu için ayrıca değerlendirmeye alınmamıştır.

Eğriboz Kalesi ile Eğriboz Sancağı, XIX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Osmanlı toprağı olarak kalmaya devam etmiştir. Yüzyıl başlarında çıkan Yunan isyanı sırasında Eğriboz'da yoğun çatışmalar meydana gelmişti. Savaş süresince Osmanlıların elinde kalan şehir, barış antlaşması yürürlüğe girdikten sonra 24 Nisan 1831'de Yunanlılara verilmişti⁵¹. Ardından da şehrin Müslüman nüfusu, bütün mallarını çok ucuz fiyatlarla satarak topluca Osmanlı topraklarına göç etmişlerdi. Osmanlı hakimiyetinden sonra nüfusu büyük ölçüde azalan adayı gören Alman seyyahı Johann Philip Fallmerayer 1842'de Eğriboz'u hayalet şehri olarak nitelendirmişti. Osmanlı hakimiyetinden sonra ekonomisi çöküntüye uğrayan Eğriboz'un nüfusu, 1839'da 4000'e düşmüştü. Türklerin bölgeden ayrılmasıyla birlikte adadaki bütün Osmanlı yapıları yerle bir edilmişti. Ayakta kalabilen en önemli yapı kaledeki Emîrzâde Camii'dir⁵².

Sonuç olarak; Bu makalede özellikle 1756-1792 tarihleri arasında Eğriboz Sancağı'nda görev yapan idareciler, bunların görev süreleri ve bu dönemde meydana gelen 1768-74 Osmanlı-Rus savaşının idari yapıya etkisi tahvil kayıtlarına göre ortaya konulmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti, Eğriboz'a idareci tayin ederken mümkün olduğu kadar bölgedeki sıkıntıları bilen kimseleri tayin etmeye özen göstermişti. Nitekim otuz altı yıllık süre içerisinde dört defa tayin edilen bir idareci olduğu gibi üçer defa aynı göreve getirilen üç idarecinin yeniden Eğriboz'a atanması, devletin çözüm bulmak için bölgeyi bilen tecrübeli kişileri tayin etmesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Eğriboz'a en yakın önemli bir ada olan Girit'ten bu süre içerisinde Eğriboz'a on idarecinin atanması da bunu göstermektedir. Atanması yapılan idarecilerin hemen tamamının da vezir rütbesinde olması, devletin bölgeye verdiği önemi göstermektedir.

XVIII. yüzyılın başlarında yaşanan Osmanlı-Venedik harpleri ile yüzyılın ikinci yarısındaki Osmanlı-Rus harplerinin Ege Denizi'ne de uzanması, Mora'da yaşayan Rum halkın Rusya'nın tahrikleri ile isyan etmesi, Osmanlı Devleti'nin isyanı bastırma çabaları Mora'da olduğu gibi Eğriboz'daki huzuru da bozmuş ve pek çok sıkıntı meydana gelmişti.

12 Temmuz 1470 tarihinden 28 Nisan 1831 tarihine kadar 361 yıl Osmanlı idaresinde kalan Eğriboz adası, Osmanlı Devleti'nin idaresinde bulunduğu süre içerisinde hem nüfus olarak hem de imar olarak en müreffeh dönemini yaşamıştı. Ancak incelenen dönemde başlayan isyanlar, XIX. yüzyılda giderek artmış ve 1831'de adanın elden çıkmasından itibaren Osmanlılar tarafından inşa edilen pek çok dini ve

⁵¹ Sabri Cansannav, "Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin Yeniden Yapılandırılması; Limni Adasının Statüsü", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. H. Çoruh, MY. Ertaş vd., İstanbul 2011, s. 445.

⁵² M. Kiel, "Eğriboz", s. 491-493.

sosyal kurumlar kısa sürede tahrip edilmiştir. Günümüzde çok az sayıdaki Türk-İslam eseri ayakta kalma mücadelesi vermektedir.

Kaynaklar

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Divan-ı Hümayun Nişancı Kalemî (BO.A. A.DVN. N.ŞT.) Tabvîl Defteri 16.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSM.A) Defterleri: D. 734; D. 9772; D. 10057; D.5246.

Birincil Kaynaklar

Aşıkpaşa-oğlu, Tevârih-i Âl-i Osman, neşr. Çiftçiöğlü N. Atsız, İstanbul 1949.

Ayn Ali Efendi, *Kavânîn-i Âl-i Osman Der Hüülâsa-i Mezâmin-i Defter-i Divân*, İstanbul 1280.

Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telbîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osman*, Haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998.

Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cibânnümâ (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, Haz. N. Öztürk, İstanbul 2008.

Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502), Haz. N. Öztürk, İstanbul 2007.

Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi, Haz. Midhat Sertoğlu, İstanbul 1992.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Başar, Fehameddin, *Osmanlı Eyalet Tercihâtı (1717-1730)*, Ankara 1997.

Bostan, İdris, *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul 2007.

_____, *Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire*, Ankara 1992.

Cansannav, Sabri, “Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin Yeniden Yapılandırılması; Limni Adasının Statüsü”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. H. Çoruh, MY. Ertaş vd., İstanbul 2011.

CIEPO *Himayesi Altında Yürütülen Osmanlı Protopografisi Üzerine Araştırma Programı II, 1512'den 1579'a Kadar Osmanlı Merkez ve Vilayet İdaresi*, Halil İnalçık, Jean-Louis Bacqué-Garmmont, (Tarihsiz).

Demircan, Yasemin, *Osmanlı İdaresinde Limni Adası*, Ankara 2014.

Ertaş, Mehmet Yaşar, *Sultanın Ordusu (Mora Fethi Örneği 1714-1716)*, İstanbul 2007.

Gürkan Emrah Safa, “Osmanlı-Habsburg Rekabeti Çerçevesinde Osmanlıların XVI. Yüzyıldaki Akdeniz Siyaseti”, *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. H. Çoruh, M.Y. Ertaş vd., İstanbul 2011.

Kılıç, Orhan, *Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı, Eyalet ve Sancak Tercihâtı*, Elazığ 1997.

Kiel, Machiel, “Eğriboz”, *DİA. 10*, s. 491-493.

_____, “Karlı İli”, *DİA. 24*, s. 499-500.

Kunt İ. Metin, *Sancaktan Eyaletle 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.

Ménage, V. L., “Eğriboz”, *EI II*, Leiden 1991, s. 691.

Şakiroğlu, Mahmut H., “Cezâyir-i Bahr-i Sefid”, *DİA. 7*, s. 500-501.

Tansel, Selahattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti*, Ankara 2014.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi I*, Ankara 1983; *IV/1*, Ankara 1978; *IV/2*, Ankara 1983.

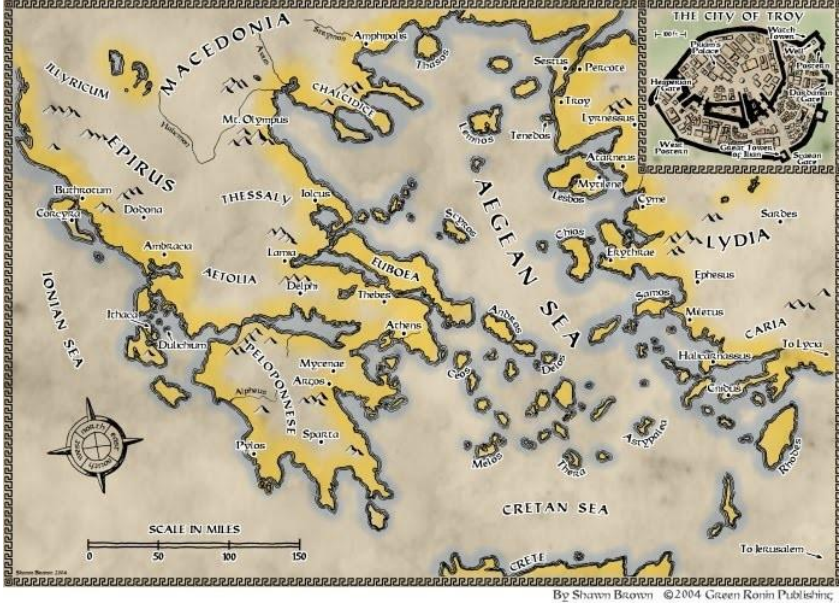
Ek 1: BOA. A.DVN. N.ŞT. Tabvil Defteri 16, s. 229-230

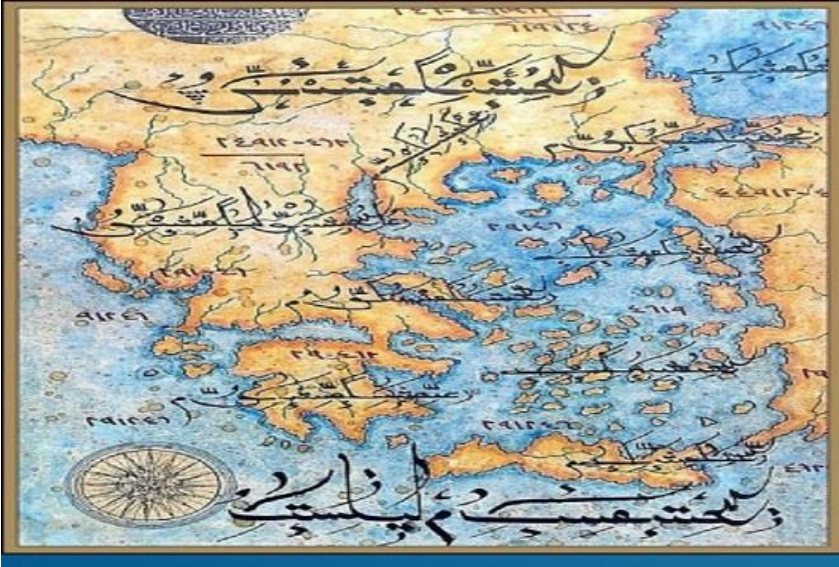
Ek 2: Ege ve Balkanlar Haritası

<https://sites.google.com/site/muggillperiod3/home/greek-vocabulary>

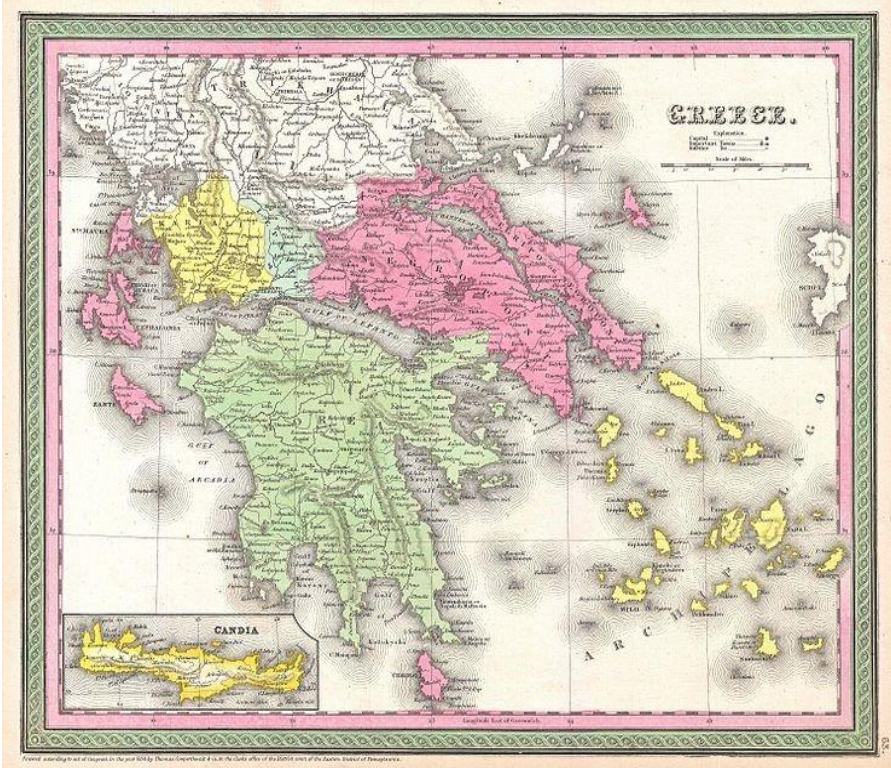
Ek 3: Mora Yarımadası ve Ege Adaları Haritası

<http://www.turkosfer.com/ege-adalarinda-turk-egemenligi/>

Ek 4: 1853'te Ege Adaları Haritası

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1853_Mitchell_Map_of_Greece -
Geographicus - Greece-mitchell-1850.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1853_Mitchell_Map_of_Greece_-_Geographicus_-_Greece-mitchell-1850.jpg)

Summary

The study aims to outline the administrative structure of the island located on the Aegean Sea to the east of Greece and called as **Eğriboz (Éuboea)** in the Ottoman archives. It is certainly not possible to provide a complete outline in a short article. For this reason, the study gives a short account of its conquest during the reign of Fatih- the Conqueror- to identify the administrative status of the island. The study gives information specifically on the administrative structure of the Sanjak of Eğriboz (Éuboea) after the establishment of *Cezayir-i Bahr-ı Sefid* or *Kaptan Pasha* state with its more widespread name.

The method followed in this study is based on the conversion table, which was one of the main items of registry and record books of the Divan-ı Humayun in the Ottoman State, and on the records in the *Tabvil* register prepared in this item. The most important feature of the record-book is that, apart from being registered under the name of the state to which each sanjak was affiliated, information about the appointments of governors (*beylerbeyi*)

and sanjak governors was recorded in detail. The main source of the article, the *tabvil* register, is located in the Ottoman Archive. The information in this book starts from 1756 and continues until 1810.

The information contained in the *Tabvil* register regarding the Eğriboz Sanjak includes a 36-year period starting from 6 July 1756 until 24 February 1792. The record-book provides information about the administrators that were appointed to the relevant sanjak. During this period, it was determined that 76 administrators were appointed by the Ottoman state to Eğriboz sanjak. 14 of these appointments were made in the form of reassignment of the manager in charge. Therefore, it is understood from the archive records that 62 administrators governed the Eğriboz sanjak on different dates within 36 years. The fact that the appointed administrators were in the rank of vizier and the appointment of the former admiral in chief (*kapitan-ı derya*) as the administrator of Eğriboz shows the importance that the state attached to this island which had a strategic position. Another striking point is that the administrators of the Eğriboz sanjak were mostly chosen from the island of Crete and former administrators working in the nearby areas. Likewise, it is seen that the former administrators of Thessaloniki and Kavala sanjaks were assigned to Eğriboz sanjak. However, the state tried to take some kind of precaution against external influences as seen in the Ottoman-Russian wars by appointing the administrators who knew the region well and were successful in keeping pace with the public opinion.

One of the important points that draw attention in the appointments made to the Eğriboz sanjak is that those appointed as administrators were responsible for the management of Eğriboz and Karlı-province sanjaks, according to the registers in the book. It is also noteworthy that the protection of Eğriboz castle, which had a strategic importance for the center, was regarded a priority. In addition to the castle, it was an important issue to annex Karlı-province together with Eğriboz sanjak and to assign it to the governance of administrators of Eğriboz sanjak. As a matter of fact, Hacı Ahmed Pasha, who previously served as the commander of Eğriboz sanjak, was appointed as an administrator four times on different dates. From this point of view, it is understood that the state paid particular attention to the appointment of people who knew the strategic importance and social structure of Eğriboz island. It is also determined from the registers that there were executives carrying the vizier title and such administrators were appointed three times on different dates.

The most important event affecting the period under study was the 1768-74 Ottoman-Russian wars. The fact that some of these wars took place in the Aegean Sea; and the Greek uprisings that occurred because of the activities of Russian spies in the Peloponnese seriously affected the Ottoman state. Naturally, Eğriboz sanjak witnessed frequent administrative appointments as it was at the center of the Ottoman-Russian wars on the seas. In fact, the conflict led by the Russian spy Mavro Mihail in the region required the intervention of the Ottoman center. It is seen that during the war period between 1768-74, ten administrators were appointed to the Eğriboz sanjak, and they served in different periods from one month to two years. Especially

with the *Çesme* incident that occurred on July 7, 1770, the Ottoman navy was severely damaged, so the state took strict measures to prevent the Russian navy from causing further damage. As a result, since the island and the fortress of Eğriboz were fortified, the Russian navy did not dare to attack and withdrew. Again in this period, it is known that the sailing cloth, gunpowder and rusks needed by the ships in the navy were provided from Eğriboz island, one of the important supply centers of the Ottoman Navy.

Eğriboz island remained under the rule of the Ottoman Empire for a period of 361 years from 12 July 1470 until 28 April 1831; and the Muslim and non-Muslim people lived in peace and prosperity. However, from the XVIII century onwards, this peaceful atmosphere disappeared. The most important reason for this change was that during the Ottoman-Venetian war at the beginning of the century, Venice encouraged the Greek people in the region and on the island to revolt against the state. However, these revolts were suppressed by Damad Ali Pasha and the Ottoman administration was re-established. In the Ottoman-Russian wars that began in the second half of the XVIII century, Russia, like Venice, provoked the people of the region against the Ottoman state. The events that took place as a result of the Ottoman state's efforts to restore the administrative authority in the region continued for a long time.

With the Ottoman Empire's withdrawal from the island in 1831, unfortunately, many religious institutions such as mosques and masjids built by the Ottomans, as well as educational institutions such as the median school and madrasah, and commercial institutions such as inn and bazaar were largely destroyed. Very few Turkish-Islamic cultural works have survived today.

Archival registers utilized in this study clearly reveal that the state made great efforts to protect the administrative structure and to ensure peace and unity. Many examples of this can be clearly in this notebook and in other official records.

Eğriboz, as it was known in the Ottoman era, today bears the name of Éuboea and continues to exist as an administrative unit affiliated with Greece.